

O pojmovima „borbena dejstva“ i „oružana borba“

Nezatvorenost je bitno svojstvo teorijskih sistema nauka proisteklo iz nepotpunosti, nezavršenosti i razvojnosti teorija kao duhovnih tvorevina čoveka. Teorijski sistemi su takvi jer su svojevrstan odraz ljudske prakse, zatim zbog prisustva nekih subjektivnih momenata u njihovoj tvorbi, kao i izvesne neodređenosti, nepreciznosti stavova, teorema i pojmova.

Teorija ratne veštine kao segment ukupnog fonda ljudskog saznanja nije u tom pogledu nikakav izuzetak — i ona je nedovršena, nepotpuna — dakle, predstavlja otvoren, razvojni teorijski sistem. Iz tog sistema valja izdvojiti pojamovnu aparaturu, a iz ove pojedinačne pojmove fundamentalne uloge — »borbena dejstva« i »oružana borba« i pokloniti im pažnju.

Pojmovi »borbena dejstva« i »oružana borba« nisu pouzdano i na opšteprihvatljiv način određeni. Tendencija prihvatanja stava o njihovoj »samorazumljivosti«, odnosno nekakvoj »očiglednosti«, može se shvatiti ali ne prihvatiti i opravdati, jer amortizuje saznavni dinamizam i sputava razvojne tokove naše vojne misli.

Zbog posebnog značaja (centralne pozicije) pojmova »borbena dejstva« i »oružana borba«, ovim radom se pokušavaju skicirati struktura, suštinska svojstva i pojavni oblici borbenih dejstava i oružane borbe kao društvenih procesa i pojava i tako doći do njihovog prethodnog određenja; kao jedne od međufaza procesa (u kojem učestvuje mnoštvo aktera, stvaralaca) čiji je cilj potpunije zahvatanje ovih kategorija.

Razmahom metodološke misli u našoj teoriji ratne veštine, u protekloj deceniji, stvoreni su uslovi za novu interpretaciju; formiranje novog »ugla gledanja« na one činjenice (nekih formi), iskustva koji ukazuju na mogućnost »odvajanja« borbenih dejstava od oružane borbe i njihov zaseban tretman. Konkretna metodološka ishodišta ove rasprave su sledeća: (1) Polazeći od Lenjinovog stava da suštinu mišljenja čini »razdvajanje jednog identifikacija različenog«, oružana borba je shvaćena kao društveni fenomen neidentičan, različan, s jedne strane, od borbe uopšte i od neoružane borbe (njenih oblika) i, s druge strane, od borbenih dejstava. (2) Oružana borba je određena kroz odnos (preko odnosa) borbenih dejstava kao specifičnih društvenih procesa (neophodnih i dovoljnih za njen nastanak). (3) Relativna autonomnost izloženog koncepta počiva na činjenici da nije bilo moguće polemisati bilo sa zvaničnim (normativnim, enciklopedijskim) bilo sa autorizovanim stavovima o borbenim dejstvima, jer zasebno nisu razmatrani. (4) »Misaoni eksperiment« u razmatranju, a induktivistički pristup u izlaganju materije bile su dominantne (ne i jedine) metode.

1. Značenje termina „oružana borba“ i „borbena dejstva“ i nominalno određenje njima označenih pojmova

Pokušaj određivanja smisla, odnosno značenja jezičkih izraza »oružana borba« i »borbena dejstva«, neminovno nas vodi u semantičku raspravu koja ovom prilikom neće biti izbegnuta ali ni predimenzionirana. Iz teorije značenja potrebno je pozabaviti se odnosom subjekt — pojam — predmet — simbol, da bi se došlo do skice nominalnog određenja naznačenih pojmova.

1.1. O „oružanoj borbi“

1.1.1. Izraz »borba«. Rečnici srpskohrvatskog (hrvatskog ili srpskog) književnog jezika¹ navode veći broj značenja termina »borba«, od kojih će ovde biti pomenuta samo, za ovu raspravu, relevantna.

U rečniku SANU kao osnovno značenje »borbe« navodi se: međusobno sukobljavanje ljudi, zamišljenih bića ili životinja (pojedi-

¹ Rečnici srpskohrvatskog književnog jezika Srpske akademije nauka i umetnosti (1966) i Matice srpske, Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika JAZU.

načno ili u zajednicama), napadanje i odbrana (oružjem, fizičkom snagom ili na drugi način). Autori (sastavljači) rečnika ilustruju značenje s nekoliko primera. (1) »Borbi našoj kraja biti neće, do istrage turske ali naše« (Njegoš); (2) »Planu borba oko krune ugarske«. Rječnik JAZU »borbi« daje sledeće značenje: kad dvoje udare jedno na drugo, dvije vojske, dva čeljadeta... dvije živine... ili *štogod dvoje... kažu se obje strane koje se bore... obje se kažu jednijem imenom u množini ili s brojem dva* (podvukao D. V.). U rečniku Matice srpske osnovno značenje borbe je identično značenju boja i bitke. Pored ovih, data su i sledeća značenja: svađa, tuča, takmičenje, sukob, kolebanje itd.

Posmatranjem navedenih značenja i ilustracija »borbe« kroz lančanu relaciju subjekt — pojam — predmet — simbol, dolazi se do sledećih zanimljivih saznanja.

(1) Osnovna značenja su različna. Po rečnicima SANU i JAZU, borba je sukobljavanje ljudi ili životinja, napadanje i odbrana, odnosno značenje borbe može se svesti na sukob dve strane putem napada i odbrane. U ovom slučaju je subjekt (učesnik u sastavljanju rečnika) *simbolu* »borba«, koji označava određenu *pojavu (predmet)*, dao značenje, odredio smisao, koncipirao ga, formulisao njegov *pojam*. Podrazumevajući pod borbom sukob i ljudi i životinja, pa i zamišljenih bića, pojedinačno ili grupno, bilo koje dvoje (obe strane koje se bore), sa ili bez oružja, opravdano joj je određen najširi smisao. Ovom određenju se ne može prigovoriti.

U rečniku Matice srpske pod borbom se podrazumeva u osnovi oružana borba, jer se izjednačava borba s bojem i bitkom. Ovo značenje borbe ne bi se moglo prihvatiti, jer je usko, nepotpuno. Borba se ne može izjednačiti s oružanom borbom (njenim pojavnim oblicima), jer se ne sme izgubiti iz vida mnoštvo oblika borbi u prirodi, ljudskom društvu i psihičkoj sferi. Boj i bitka pripadaju borbi ali se ona njima ne iscrpljuje, jer su boj i bitka podskupovi skupa oružane borbe kao totaliteta.

(2) Utvrdili smo da postoji neslaganje; nema opšte saglasnosti jezika i mišljenja, odnosno termina »borba« i njegovog značenja. U gornjem primeru nastupio je (dosta čest) slučaj neslaganja ili *slučaj različenog mišljenja u istim terminima*. Sastavljači rečnika prividno se slažu u mišljenju, jer postoji slaganje u terminima. Ovaj slučaj »slaganja« karakterističan je za pojmovno nedovoljno određene nauke. Teorija ratne veštine nije imuna na ovu boljku.

(3) Ilustracije tumačenja termina »borba« zaslužuju da se i o njima nešto kaže. Prvi primer »Borbi našoj kraja biti neće...« je

problematičan. Da li se može govoriti o »borbi našoj«? Verovatno, ne! Razume se da je pesniku (Njegošu) dozvoljeno da »borbu« upotrebi na iskazani način. Ali ilustracija je protivrečna prihvaćenom određenju termina »borba« i zbog toga nije prihvatljiva. Protivrečnost se ogleda u činjenici da je borba »sukob bilo koje dvoje« i pošto nije reč o nekom internom sukobu, unutar neke uže zajednice, ili u svesti jedinke, *ne može se reći »naša borba«*. Jer ne govori se badava o jeziku nauke kao jednoj od njenih konstituenata. Jezik književnosti ne može biti isto što i jezik ratne veštine, jezik medicine isto što i jezik astronomije i dr.

Druga ilustracija je dobro odabrana, jer se njome tvrdi da je planula borba oko krune ugarske. Učesnici te borbe nisu apostrofirani, ali mogu se pretpostaviti čak i bez poznavanja mađarske istorije.

Umesto zaključka o ilustracijama, valja upozoriti na opasnosti nekritičke upotrebe preuzetih simbola i gotovih izraza iz drugih nauka, običnog, govornog jezika, a posebno putem (nespretnih) prevoda iz drugih jezika.

Potrebno je nešto reći o drugom elementu termina »oružana borba«, tj. o pridevu »oružana«, a zatim o značenju celog izraza »oružana borba«.

1.1.2. Izraz »oružan(a)«. U prethodno pomenutim rečnicima, reči »oružan« data su sledeća osnovna značenja: »snabdeven oružjem«, »izveden s upotrebom oružja«, »ostvaren u borbi«.² Od navedenih, najuverljivije deluje značenje »izveden s upotrebom oružja«. Kraći, zadovoljavajući oblici ovog značenja mogli bi biti: »oružjem«, »pomoću oružja« ili »naoružani«.

1.1.3. Termin »oružana borba«. Uključivanjem bitnih odrednica pojedinačno analiziranih izraza, može se doći do tražene nominalne definicije oružane borbe, kao potke dalje rasprave. Definicija bi mogla da glasi: *oružana borba je međusobni sukob naoružanih grupa ljudi, dveju skupina bilo koje brojnosti*.³ Ovako određeno značenje »oružane borbe« očigledno je preširoko, uopšteno i ni izbliza nije konkretno — sadržajno. Prvi korak u tom smislu biće učinjen elementarnim zahvatom (na prethodno učinjen način) »borbenih dejstava«.

² Zanimljivo je da se ni u jednom rečniku ne nailazi na izraz »oružana borba«.

³ Analiza ovako sintetizovanog pojma obaviće se u toku daljeg izlaganja, pri pokušaju prethodnog određenja oružane borbe.

1.2. O »borbenim dejstvima«

Sva značenja reči »dejstvo« mogu se svesti na sledeće: rad, funkcionisanje, delovanje, akcija, učinak itd. Međutim, posebnu pažnju zaslužuje četvrto značenje u Rečniku SANU, koje »dejstvo« objašnjava kao *upotrebu vatrenog oružja*, paljbu. Na ovo značenje se ukazuje zbog naglašene veze koja se uspostavlja između izraza »oružana borba« i ovako protumačenog termina »dejstvo«.

Međutim, u rečnicima nalazimo i takva značenja koja bi, u slučaju da budu prihvaćena (ili ako ne budu eliminisana), unela krupnu pometnju u jezik teorije ratne veštine. Tako rečnici SANU i Matice srpske »dejstvu« daju i značenje oružanog sukoba, borbe. Dakle, dejstvo je izjednačeno s oružanom borbom, što je očividno greška, jer se jednostavnim poređenjem osnovnih značenja termina »borba« i »dejstvo« može zaključiti da nisu u pitanju sinonimi.⁴

Da bi bili uverljiviji, autori rečnika ilustruju značenje »dejstva« kao oružane borbe sledećim odabranim primerima: »Bio je... upućen na gerilska dejstva«, »Pošto se baterija postavi za dejstvo... tukla je neko vreme odstupajuće neprijateljske delove«. Smisao odabranih ilustracija je potpuno suprotan navedenom značenju »dejstva«, jer ovi zapravo potvrđuju osnovno značenje predmetnog simbola! U prvom primeru govori se o pojedincu ili subjektu s većim brojem ličnosti, jedinica, koji treba ili mora da primeni *gerilski način rada*, dakle da primeni gerilski postupak koji ne možemo nazvati oružanom borbom, jer nema druge strane, nema onog ko primenjuje neka negerilska ili antigerilska dejstva; nema onog drugog od »bilo koje dvoje«. Neko bi mogao primetiti da se prisustvo suprotne strane pretpostavlja. Mogućno je. Ali ako prihvatimo pretpostavku o postojanju suprotne strane, činimo novu grešku u odnosu mišljenja i jezika — *isto mislimo u različnim terminima* — i tako ulazimo u jezički spor koji ima nemale negativne posledice za razvoj teorijske misli. Postavlja se pitanje, *zašto bismo sve-sno ulazili u spor kad je vidljivo da terminima »borba« i »dejstvo« sasvim dobro pristaju osnovna značenja relevantna za vojnu misao*. Sporova ove vrste je bilo, ima ih danas i biće ih ubuduće. Ovo je pokušaj da se jedan od značajnijih reši na zadovoljavajući način.

Termin »borben(o)«, iako ima više značenja, treba razumeti kao atribut koji označava pripadnost pojavi, dešavanje u borbi, nešto u vezi s borbom.

⁴ U »Vojnom delu« br. 6/80, pukovnik V. Cerović navodi »da su oružana borba i borbena dejstva tautološki pojmovi«.

Iz napred izloženih stavova sledi da borbenim dejstvom možemo nazvati rad, akciju, delovanje pojedinca ili grupe ljudi protiv nekog ili nečeg, posredno ili neposredno, uz upotrebu bilo kakvog oružja i drugih sredstava u borbi.

2. Prethodno određenje sadržaja i obima pojmova „borbena dejstva“ i „oružana borba“

Savremena dijalektička logika pod sadržajem pojma podrazumeva »misaone odredbe kao misaone odraze odredaba predmeta« (pojava, procesa), a pod obimom pojma »sve pojmove onih predmeta na koji se dati pojam odnosi«. Misao o sadržaju i obimu pojma nije data radi poučavanja ili podsećanja, već radi legitimisanja logičkog sistema u kome će biti učinjen pokušaj pronalaženja (hipotetičkih) postavki — elemenata za skiciranje pojmova »borbena dejstva« i »oružana borba«.

2.1. Pojam „borbenih dejstava“

U nastojanju da se dođe do prethodnog određenja obima i sadržaja pojma »borbena dejstva« valja poći od, napred date, nominalne definicije. Tamo se tvrdi da je borbeno dejstvo rad, akcija, delovanje pojedinca ili grupe ljudi.

Prema Enciklopedijskom rečniku marksističkih pojmova, rad »označava svrsishodnu djelatnost čovjeka radi izrađivanja upotrebnih vrijednosti, radi prilagođavanja i prisvajanja prirode za ljudske potrebe«. ⁵ Da li su borbena dejstva baš takva vrsta rada? Jasno je već na prvi pogled da nisu, što ne znači da borbena dejstva nisu svrsishodna delatnost, jer ih izvode svesne jedinice, odnosno svesne, organizovane, formalne ljudske grupe (svesna delatnost). Nema vrednosno neutralne ljudske delatnosti, te ni borbena dejstva nisu besciljna, vrednosno neutralna. Naprotiv, ona uvek teže ostvarenju nekog cilja.

Borbena dejstva se po mnogo čemu razlikuju od drugih vidova ljudskih aktivnosti. Razlike je moguće svesti na nekoliko važnijih: (1) Borbeno dejstvo nije vrsta ljudskog rada kojom se »izrađuju upotrebne vrednosti radi prilagođavanja i prisvajanja prirode

⁵ R. Tubić, »Veselin Masleša«, Sarajevo 1974. Valja napomenuti da bi šira, potpunija definicija rada bila pogodnija za poređenje, ali ni ova nije sasvim neopravdano uzeta, jer je poznato da se »opšte (nalazi) ispoljava kroz posebno i pojedinačno«.

za ljudske potrebe«. Borbenim dejstvima se ranije stvorene vrednosti planski ili stihijno ruše, razaraju i uništavaju. Destruktivno deluju bilo prema protivničkim ili vlastitim sredstvima. Destruktivnost je neminovnost procesa u kome se vlastita volja želi silom hametnuti drugom. Po svojstvu destruktivnosti, borbena dejstva su »neprijatelj ljudskog rada i stvaralaštva«, jer ga na nedijalektički način negiraju. Bobrena dejstva su, u stvari, jedinstvo suprotnosti racionalne i neracionalne svrhe ljudskog rada. »Prisvajanje prirode za ljudske potrebe« postoji u borbenim dejstvima u nekim oblicima, ali ne u takvoj iolikoj meri da to predstavlja i pravi društveni odnos prema prirodi. (2) Svaki oblik, vrsta ljudskog rada nosi u sebi izvesnu dozu rizika, opasnosti ali nijedan od poznatih oblika nije na takav način i uolikoj meri skopčan s rizikom kao borbena dejstva. Bobrena dejstva se izvode kao suprotne akcije, aktivnosti suprotstavljanja oružjem, ubojnim sredstvima koja neprekidno ugrožavaju život ljudi. (3) U borbenim dejstvima čovek retko stvara oruđa za rad (dejstva). Za izvođenje borbenih dejstava sredstva se blagovremeno pripremaju, proizvode. Proizvodnja se ne prekida ni kad borbena dejstva traju ali tu proizvodnju nisu u prošlosti, a ni danas, u većini zemalja, obavljali niti je obavljaju isti subjekti. Naš koncept naoružanog naroda je na pravom putu da, u određenoj meri, ostvari jedinstvo proizvodnog (i ostalih vrsta korisnog rada) i »vojnog« delovanja.

Izloženi stavovi daju osnovu za zaključak da su borbena dejstva oblik voljne, svrsishodne, svesno destruktivne delatnosti ljudi koju oni obavljaju oružjem i drugom opremom. Stupajući međusobno, i prema sredstvima kojima rukuju, u određene odnose ljudi oformljuju karakteristične sociotehničke sisteme koji postaju oblici društvene sile sposobni da deluju protiv slične sile protivnika. Izvedeni zaključak može da posluži kao jedna od međufaza u nastojanju da se što potpunije saznaju i iskažu borbena dejstva, jer je očigledno da se samo deduktivnom analizom nominalnog određenja ne može spoznati ovaj složeni društveni proces. Nešto potpuniji odgovor na pitanje — šta su borbena dejstva — može se dobiti ako se što određenije ukaže na strukturu, sadržaj, kvalitativno-kvantitativna svojstva i forme njihovog ispoljavanja.

Bobrena dejstva izvode određene snage.⁶ U duhu teorije sistema, snage za vođenje borbenih dejstava možemo nazvati borbe-

⁶ Iza termina »snage« u teoriji ratne veštine ne stoji jednoznačno određen pojam. On se (najmanje) dvojako tumači. U užem smislu snage čine ljudi koji izvode borbena dejstva, a u širem (koji važi i u ovom tekstu) snage su ljudi i sredstva na odgovarajući način organizovani za vođenje borbenih dejstava (formacijske i neformacijske jedinice i drugi subjekti).

nim sociotehničkim sistemima. Zapravo, snage postaju borbeni sociotehnički sistemi tek kad se razvijaju, postave za dejstvo. Kao i ostali sistemi, i borbeni se karakterišu celovitošću vlastitog kompleksa elemenata u interakciji i jedinstvom (suprotnošću) s vlastitim okruženjem. Svaki borbeni sistem je podsistem nekog većeg borbenog sistema i svaki poseduje cilj (svrhu). Sistemi, podsistemi (snage) su organizovani i opremljeni u skladu sa ekonomskom moći zemlje i njenim političko-doktrinarnim opredeljenjima.

Prednji segment nije uključen radi provociranja rasprave o sistemskom karakteru borbenih dejstava, već da ukaže na dva momenta značajna za spoznavanje prirode oružane borbe. Ti momenti su: (1) socijalni (asocijalni) karakter borbenih dejstava i (2) svrshodnost, cilj borbenih dejstava.

Društvene pojave se dele na društvene procese i društvene tvorevine.⁷ *Društveni procesi proizvode neke posledice, promene u svetu. Po unutrašnjoj sadržini, proces je proizvođenje posledica, a po obliku ispoljavanja — to je način na koji su ljudi povezani u tom procesu. U svakom procesu ljudi se nalaze u nekom odnosu i zato oblik društvenog procesa nazivamo i društvenim odnosom* (podvukao D. V.).

Po strukturi, elementima sadržaja, odnosima delova i subjekata, borbena dejstva se mogu svrstati u veliku grupu društvenih procesa. Ona pripadaju prvenstveno voljnim, materijalno-psihičkim društvenim procesima. Zavisno od nosilaca — snaga koje izvode borbena dejstva, zatim cilja i stepena njegovog ostvarenja, borbena dejstva mogu proizvesti određene posledice, promene značajne za određeno područje, manju ili veću regiju (državu, kontinent, svet). Međutim, pored bitno društvenih svojstava, borbena dejstva imaju i onaj, ranije pomenuti asocijalni, društveno destruktivni karakter, ispoljen kroz odnos prema dotadašnjim tekovinama rada i stvaralaštva ljudi. Oštećenja, rušenja, razaranja i paljenja materijalnih dobara, pljačkanje i sknavljenje duhovnog stvaralaštva, kulturnih vrednosti — svojstveni su posebno akcijama agresora, osvajača.⁸ Međutim, svi asocijalni akti procesa borbenih dejstava nisu za osudu, jer se taj proces zbiva u konkretnoj geografskoj sredini značajnoj zbog niza važnih naselja, privrednih objekata, saobraćajnica, koje bi bilo nemoguće izbeći, zaštititi i kad bi postojala namera zbog

⁷ Dr R. D. Lukić: *Osnovi sociologije* (o društvenim tvorevinama biće reči u daljem tekstu).

⁸ Komandant Napoleonove konjice maršal Mira, 1812. godine u Moskvi, pretvara crkvu Carskog sela (Kolominsko) u konjušnicu. Isto to čine Nemci u manastiru Mileševo u toku drugog svetskog rata.

prisustva takvih sredstava razaranja koja izmiču kontroli onih koji ih primenjuju, kao i zbog korišćenja niza prirodnih (i neprirodnih) objekata za zaštitu i vatreno dejstvo.

Do cilja, svrhe borbenih dejstava, čini se da se najlakše može doći ako se počne od svrhe postojanja sistema. S obzirom na prirodu rata kao sredstva politike i borbenih dejstava kao bitnog elementa njegove procesualne strukture, prava svrha borbenih dejstava je u sferi politike. U najopštijem smislu ona se može definisati kao težnja da se protivniku nametne sopstvena politička volja primenom nasilnih sredstava radi pribavljanja neke koristi.

U vojnoj sferi (u borbenim dejstvima) taj politički cilj (svrha) rata (borbenih dejstava) posreduje se vojnim ciljevima izraženim u stanju i učincima borbenih sistema.

Svaki sistem pa i sistemi za vođenje borbenih dejstava (snage, konkretni oblici društvene sile) žele da opstanu, pri čemu u svakom trenutku, određenom vremenskom intervalu, teže da se nađu u određenom stanju, poziciji, što bismo mogli nazvati parcijalnim ciljevima (međuciljevima) sistema. Cilj se obično izražava količinski (što nije naš slučaj) ili prostorno, određenom tačkom, objektom, regionom, zonom ili linijom. Kraće rečeno, *cilj borbenog sistema jeste vladanje određenim prostorom, geografskom sredinom*. Pošto se ciljevi mogu ostvariti samo akcijom, dakle, u procesu borbenih dejstava, može se bez rezerve tvrditi da se *parcijalni ciljevi sistema ostvaruju upravo putem raznovrsnih borbenih dejstava*. Dakle, *parcijalni ciljevi sistema isto su što i ciljevi pojedinih borbenih dejstava*. Cilj borbenih dejstava primarnog značaja suštinski je vezan za prostor, odnosno geografsku sredinu. Geografsku sredinu treba očuvati, odbraniti, osvojiti, savladati ili je koristiti bez težih posledica po sam sistem. To podrazumeva desteniranje suprotstavljenih borbenih sistema, koji se javljaju kao smetnja da se taj cilj ostvari.

U kakvom odnosu se tu nalaze cilj, zadatak i kriterijum? Potrebno je, bar u najelementarnijem obimu, ukazati na potrebu njihovog što potpunijeg razdvajanja. Odnos cilja i zadatka trebalo bi da bude najjasniji, jer je poznato da se ciljevi ostvaruju samo realizacijom određenih zadataka. Na primer, ako je postavljen cilj da se osvoji nekakav prostor, to se može ostvariti napadom, pri čemu zadatak može biti — razbijanje, »odsecanje«, okruženje, »uništenje« snaga protivnika koje brane taj prostor. Zadatak se postavlja u skladu s postojećim, procenjenim odnosom snaga i kriterijumima. *Kriterijum (merilo) izvršenja zadatka i ostvarenje cilja u borbenim dejstvima su gubici* (većita je težnja da gubici budu minimalni).

i vreme obavljanja zadatka (najčešće se teži da zadatak bude obavljen za što kraće vreme, ali ima i suprotnih slučajeva).

Bilo koji cilj borbenog dejstva ostvaruje se putem zadataka, a zadaci funkcijama (cilja). Uopštavanjem iskustava borbenih dejstava proteklih ratova može se, sa manje ili više sigurnosti, govoriti o sledećih pet osnovnih funkcija (grupa delatnosti): (a) rukovođenja i komandovanja; (b) vatre; (c) pokreta i manevra; (d) borbenog obezbeđenja; (e) materijalnog i zdravstvenog obezbeđenja.⁹

(a) U domenu vlastite prakse čovek obavlja zadatke na osnovu dobijenih informacija, pomoću datih sredstava, uz raznovrsne načine celishodne organizovanosti. Borbeni sistemi deluju na osnovu informacija dobijenih od viših sistema, iz samog sistema i okruženja (geografske sredine i neprijatelja). Upravna struktura (komanda) sve informacije određenim metodskim postupkom transformiše u odluku koja se nizom komandnih postupaka prenosi na podsisteme, odnosno komponente sistema. Angažovati sistem na izvršenju nekog zadatka, radi ostvarenja nekog cilja, znači prostorno — vremenski tako orijentisati njegove komponente da za određeno vreme realizuje planirano borbeno dejstvo. Nema borbenog dejstva bez ove funkcije.

(b) Vatra je ono *sredstvo kojim se, u izvođenju borbenih dejstava primarnog značaja, nameće vlastita volja protivniku*. Ona se ostvaruje najraznovrsnijim, sve savršenijim, sredstvima veoma velike razorne moći. Vatra se razlikuje po sredstvima iz kojih se otvara (streljačka, artiljerijska, avijacijska, tenkovska, brodska itd.), zatim prema stepenu neutralisanja (uništenja) protivnika; prema ulozi u borbenom dejstvu i drugim manje-više bitnim svojstvima. Vatra se javlja kao jedan od najpouzdanijih kriterijuma osnovne podela borbenih dejstava.

(c) Iako je jasno da su kretanje i manevar dva različna pojma, mogu se razmatrati kao jedinstvena funkcija cilja borbenih dejstava iz dva osnovna razloga: prvo, zbog toga što je (skoro) svaki manevar istovremeno i neka vrsta kretanja i, drugo, ono što je za neki podsistem (jedinicu) kretanje, za sistem (višu jedinicu) to je manevar. U svakom slučaju ova funkcija je bitno svojstvo borbenih sistema i ona služi kao kriterijum svrstavanja borbenih dejstava, jer se, kao i prethodno, ne javlja u svim borbenim dejstvima.

(d) Funkcija borbenog obezbeđenja u našoj aktuelnoj teoriji javlja se u dvostrukom vidu, i to kao »obezbeđenje borbenih dejstava« i »borbeno obezbeđenje«. Nije u pitanju igra reči ni njiho-

⁹ Iako funkcije borbenih dejstava zaslužuju izuzetnu pažnju, one će ovoga puta ostati u najelementarnijim naznakama.

va permutacija iako na to liči. Reč je o dva zasebna pojma. Međutim, njihova autonomnost je sumnjiva, jer je u pitanju kompleks veoma raznorodnih aktivnosti i primene sredstava ali sličnost uloge u borbenim dejstvima, uloge kojom se borbeni sistemi, u toku izvođenja borbenih dejstava, obezbeđuju te se i cela funkcija naziva borbenim obezbeđenjem. Umesto dva autonomna pojma valjalo bi razmisliti o *jedinstvenom pojmu funkcije borbenog obezbeđenja*, koji ima svoj obim i sadržaj. Ova funkcija egzistira u svakom vidu borbenog dejstva.

(e) Bez materijalno-zdravstvene funkcije nema borbenih dejstava ni primarnog ni sekundarnog značaja.

Neki opšti zaključak o funkcijama nije neophodan i zbog toga razmišljanje valja usmeriti ka klasifikaciji borbenih dejstava, klasifikaciji iniciranoj prilikom skiciranja funkcija.

Borbena dejstva se realizuju nejednakim brojem funkcija. Samo neka borbena dejstva se ostvaruju svim funkcijama. Metodom iskustva nije teško dokazati prethodne stavove. Pođimo redom. Sve što se dešava u oružanoj borbi, svaki akt svake strane, ne može imati isti cilj i isti značaj. Prema kriterijumu broja funkcija, *veći značaj imaju ona dejstva čiji se ciljevi ostvaruju većim brojem funkcija*, a najveći značaj dobijaju ona dejstva čiji se ciljevi ostvaruju svim funkcijama. To su dejstva usmerena na osvajanje ili očuvanje nekog prostora (geografske sredine). Ova dejstva možemo označiti jedinstvenim izrazom — *primarna borbena dejstva*. Nasuprot ovim, *dejstva čiji se ciljevi realizuju manjim brojem funkcija (3—4), možemo nazvati sekundarnim*. To su dejstva kretanja i odmaranja.¹⁰ Osnovna razlika primarnih i sekundarnih dejstava je u funkciji vatre. Bitno svojstvo primarnih dejstava je vatra kojom se, u osnovi, realizuju zadaci i ostvaruju ciljevi. U sekundarnim dejstvima vatra se (potencijalno) može ostvariti svakog trenutka. Ona se i ostvaruje po potrebi u neophodnom relativno beznačajnom obimu. Međutim, ako ti rudimentarni oblici vatre prerastu u vatru iz većine ili svih vatrenih sredstava, tada se sekundarna dejstva transformišu u primarna.

Posao dalje klasifikacije borbenih dejstava donekle je olakšan jer su primarno podeljena na dejstva za osvajanje ili očuvanje prostora, odnosno na odbrambena i napadna, a sekundarna na kretanje i odmaranje. U oba slučaja reč je o oblicima ispoljavanja borbenih dejstava. Kako svaki proces društvenog delovanja ima svoj oblik

¹⁰ Možno se kretanje i odmaranje mogu nazvati »borbenim radnjama«, kako ih naziva naša aktuelna teorija, ili »dejstvima u borbi«. Međutim, bilo bi neopravdano izdvojiti ih u zasebnu klasu, jer predstavljaju prelazne faze primarnih dejstava.

u prostoru i vremenu, to ni borbeni dejstva nisu u tom smislu izuzetak, jer su prostor i vreme »opšti oblici postojanja materije« (Engels).

Osnovni oblici primarnih dejstava nisu i ne mogu biti suštinski različni, jer se realizuju istim funkcijama. Slični su: po broju funkcija (svih pet); prostornim komponentama (borbeni ešloni, sredstva podrške, način obezbeđenja); sistemu rukovođenja; prisustvu manevra (manevrovanja); korišćenju pogodnosti prostora, i drugim kvalitetima. Relativno su različni: po ciljevima (suprotnost očuvanja, odbrane ili osvajanja prostora); stepenu inicijative, pripremi i početnoj fazi izvođenja; obliku manevra (manevar unapred i manevar unazad); stepenu oslonca na prostor (odbrana znatno više računa na geografsku sredinu), i drugim manje značajnim svojstvima.

Iz primarnih dejstava izvode se ostala. Tako, iz odbrane se prelazi u sličan vid dejstva — odstupanje, a u odbrani se primenjuju ispadi, prepadi, protivnapadi, protivudari, zasede, diverzije.¹¹

Odstupanje je odbrana u nepovoljnim uslovima; varijanta odbrane koja će verovatno ubuduće dominirati, s obzirom na očekivani dinamizam primarnih borbenih dejstava u celini. Pri izvođenju odbrane (u našim uslovima) svi borbeni sistemi (naročito oni najsloženiji i najveći) neće dolaziti u poziciju da odstupaju.

Prepadi, ispadi, protivnapadi, protivudari, zasede i diverzije se javljaju u funkciji »metodskih postupaka«¹² izvođenja odbrane. Njima odbrana ostvaruje princip aktivnosti i delimično se neutrališe inicijativa napadača. Neke od pomenutih delatnosti se i u napadu javljaju kao samostalne (zasede ređe, diverzije češće).

Delatnosti ispada i prepada verovatno ne izazivaju zabune, dileme. Međutim, s protivnapadima i protivudarima nije isti slučaj, a razlog je njihova dvojnost, dvostruka uloga. Dvojnost se ogleda u tome što protivnapad za jednu združenu taktičku jedinicu istovremeno predstavlja napad,¹³ za onaj njen deo koji u toku protivnapada ima glavni ofanzivni zadatak. Slično je i s protivudarom ali se odnosi na veće, krupnije snage. Prepadi, ispadi i protivnapadi su takozvane taktičke kategorije, a protivudar je operativna kategorija.

¹¹ Sva dejstva u odbrani i napadu koja možemo nazvati »metodskim postupcima« pripadaju braniocima određene moći, snage, a ne svakom i u svakoj prilici.

¹² Pored »metodskih postupaka«, postoje i metodi izvođenja odbrane, napada, kretanja; metodi koji prvenstveno zavise od naoružanja, opreme i, sledstveno tome, sastava (formacijskih rešenja) snaga. Oblik dejstva može se realizovati sa više metoda i metodskih postupaka.

¹³ Najčešće je reč o napadu s ograničenim ciljem. U celini posmatrano, izdvajanje gornjih funkcija odbrane nema za cilj ukazivanje na njihov izuzetan značaj, već iniciranje rasprave, odnosa poznatih procesa.

Prvi kriterijum svrstavanja odbrane mogao bi biti *kriterijum načina (medija) pojave napadača*. Pošto do napada može doći kopnom i morem (kopnene ili mornaričke snage sa odgovarajućom vazduhoplovnom podrškom), iz vazduha (vazdušni desant sa podrškom) i sa mora (podržani pomorski desant), *može se govoriti o tri osnovna tipa odbrane: odbrani (od napada) na kopnu (moru), protivvazdušnodesantnoj¹⁴ i protivpomorskodesantnoj odbrani*. Četvrti tip bila bi kombinacija bilo koja dva ili svih tipova navedenih odbrana (kombinacije su najčešće, gotovo redovne). Drugi značajan kriterijum svrstavanja može predstavljati *stepen pripremljenosti odbrane*. Po ovom kriterijumu, odbrana se može podeliti na: (blagovremeno) *pripremljenu i nepripremljenu*.¹⁵

Navedeni kriterijumi su ravnopravni zbog čega je mogućna svaka kombinacija datih tipova odbrana.

Dalja svrstavanja mogućna su po sledećim merilima: po vrsti i jačini snaga; karakteristikama geografske sredine; fazi oružane borbe; mestu jedinice u sastavu više jedinice; sredstvima kojima se koristi napadač i branilac (ili samo napadač); prirodnim i veštačkim osloncima, i ostalim.

I napad, kao i odbrana, neposredno, bez pauza i zamašnjih intervencija na komponentama sistema, transformiše se i prerasta u gonjenje (suprotnu radnju odstupanju) kao vlastitu varijaciju (kojoj, u osnovi, teži svaki savremeni napad). U procesu napada potrebno je sprečavati ispade, prepade; odbijati protivnapade i protivudare; izbegavati zasede; postavljati zasede; čuvati se diverzija; izvoditi diverzije.

Napad se može klasifikovati, u osnovnom, po tri relativno ravnopravna kriterijuma. Jedan kriterijum mogao bi biti branilac sa svojim osobenostima organizacije i pozicije. Prema tom kriterijumu, napad se može svrstati, analogno odbrani, na sledeće vrste: *napad na konvencionalne kopnene snage, zatim napad na vazdušno-desantne i pomorskodesantne snage*. Četvrti tip napada bile bi sve moguće varijante kombinacija navedenih napada. Drugi kriterijum klasifikacije može biti pozicija iz koje se napada. Prema tom kriterijumu, napad se može podeliti na napad iz pokreta i napad iz neposrednog dodira (sa braniocem). Treći kriterijum svrstavanja

¹⁴ Odbrana od napada vazdušnog desanta u nas teži što bržem pre-rastanju u napad, što ne negira njeno postojanje.

¹⁵ Odbrana na »brzu ruku« je jedna od stupidnih formulacija koja se uporno održava iako je očigledno da je smisao »brze ruke« davno prevaziđen, bar utoliko što se odbrana sve manje i sve ređe priprema ručno. Umesto »brze ruke« bilo bi logičnije koristiti se terminima (izrazima) »nepripremljena odbrana«, »nedovoljno pripremljena odbrana« ili neki pogodniji izraz.

napada jeste kriterijum prirodnih prepreka i prepreka koje imaju to svojstvo (prirodnosti) iako su delo rada čoveka (naselja). Ovaj kriterijum daje napad s forsiranjem reke, zatim napad na branioca naselja i ostale.

Ostali kriterijumi mogu biti: vrsta i jačina snaga; mesto jedinice u sastavu više jedinice; karakteristike geografske sredine; vrsta sredstava koja se upotrebljavaju i drugo.

Na kraju, za borbena dejstva možemo reći: (a) da su oblici voljne, svrsishodne delatnosti naoružanih (i opremljenih) ljudi; (b) njih realizuju sociotehnički, borbeni sistemi (snage) — konkretni oblici društvene sile; (c) ona su specifična vrsta društvenih procesa (destruktivnog karaktera); (d) ostvaruju se funkcijama rukovođenja i komandovanja, vatre, pokreta i manevra, borbenog obezbeđenja, materijalnog i zdravstvenog obezbeđenja; (e) dejstva koja se ostvaruju svim funkcijama nazivaju se primarnim, njihov cilj je odbrana ili osvajanje prostora (geografske sredine), a sekundarnim dejstvima nazivamo ona u kojima neke bitne funkcije nisu zastupljene (kretanje i odmaranje).

2.2. Pojam "oružana borba"

Da se pri ranije datoj nominalnoj definiciji oružane borbe ne može ostati, više je nego očigledno. Ali, isto tako, sasvim je jasno da je od te, nominalne, definicije potrebno poći u traganje za konkretnijim, predmetno sadržajnim i potpunijim određenjem ove primarne kategorije teorije ratne veštine.

Tvrđnja da je oružana borba međusobni sukob naoružanih grupa ljudi predstavlja najopštije, najšire određenje koje može biti jedino ili jedno od značenja termina »oružana borba« u svakidašnjem govoru, enciklopedijskim rečnicima i drugde. Međutim, u ratnoj veštini, čija je predmetna oblast upravo oružana borba, ne može se ostati na tom određenju i zato valja pokušati operacionalizovati dati pojam. Budući da je pojam nevelikog obima (čine ga pojmovi »naoružane grupe« i »međusobni sukob«), zadatak neće biti teško rešiti.

Izraz »naoružane grupe«¹⁶ može se shvatiti u najširem značenju — kao skupine ljudi i predmeta kojima se ti ljudi služe. To su

¹⁶ O naoružanim grupama bilo je (relativno dovoljno) govora i radi izbegavanja ponavljanja ovom prilikom će biti saopšteno nekoliko novih, bitnijih zaključaka značajnih za potpunije, posredno zahvatanje oružane borbe.

takozvane organizovane grupe u kojima su ljudi povezani međusobnim odnosima i procesima. One istupaju kao jedinstveni subjekti prema istim takvim ili sličnim grupama širih kolektiva kojima pripadaju, kao i prema odgovarajućim grupama protivnika u datim uslovima.

Naoružanom grupom može se nazvati svaka formacijska (i neformacijska) jedinica oružanih i neoružanih snaga, osposobljena za izvođenje, ili sudelovanje u izvođenju, bilo koje vrste (vida) borbenih dejstava. Dakle, jasno je da »naoružanom grupom« ne treba zvati samo one grupe koje zaista poseduju lično i ostalo naoružanje već i sve one delove koji opslužuju složene uređaje neophodne za funkcionisanje borbenih sistema, odnosno sve koje učestvuju u realizaciji dela kompleksnog tehnološkog postupka nazvanog borbenim dejstvom. Tako naoružanom grupom valja nazvati i tenkovsku četu, i vod inženjerskih mašina, i kuvarsko odeljenje, i pešadijski puk, i grupu građana koja kopa rovove ili prevozi ranjenike, i izviđačku patrolu i slično.

Sve naoružane grupe predstavljaju pojedinačne komponente potencijalnih ili dejstvujućih sila klase, nacije, države, pokreta kome pripadaju. Te komponente sile su konkretne, date forme, relativno merljivih moći, za razliku od drugih mirnodopskih sila društva čija rezultanta kao jedinstvena sila deluje nesvesno i nezavisno od ljudske volje.¹⁷ Konkretnost komponenata naoružanih grupa kao sila, manifestuje se i preko njihove usmerenosti, orijentisanosti, njihovog gotovo vektorskog karaktera, mada se mora priznati da, koliko je poznato, matematička teorija vojne sile nije razvijena niti u bilo kakvom vidu negde primenjena. Slične sile deluju s protivničke strane. Rezultanta delovanja suprotnih sila je vektor kojim se stavlja tačka na ishod sukoba. Taj vektor je retko nulti.

Specifično obeležje ovih grupa je način dejstva (delovanja, rada u procesu), koji prevashodno zavisi od opremljenosti i organizovanosti ovih snaga — borbenih sociotehničkih sistema.¹⁸

Drugi konstitutivni element pojma »oružana borba« jeste pojam »međusobni sukob«, sukob prethodno ekspliciranih naoružanih grupa ljudi. O kakvom sukobu ovde nije reč? Prvo, valja odmah na početku naglasiti da se ne radi o sukobu shvaćenom u duhu

¹⁷ Ove, društvene, sile su amorfne, jer ne figuriraju ni kao vektorske ni kao skalarne veličine.

¹⁸ Način dejstva nije isto što i oblik dejstva. Jedan oblik dejstva može imati više načina (pomenuto, a neoperacionalizovano pri klasifikaciji oblika borbenih dejstava). Na primer, partizanski način dejstva je karakterističan za partizanske i teritorijalne jedinice ali i sve one koje poprime njihova obeležja.

»dijalektičkog jedinstva i borbe suprotnosti«; sukobu kao načinu postojanja svih stvari, pojava i procesa u prirodi i ljudskom društvu, već o nepomirljivom sukobu određenih društvenih sila nastalom kao posledica suprotnosti istog karaktera među klasama ili državama ili njihovim koalicijama. Taj sukob nije ništa drugo do poseban oblik političke borbe. Drugo, još manje je reč o tuči, bez obzira na stupanj organizovanosti učesnika u njoj. Sukobi najorganizovanijih bandi čikaškog podzemlja ili deklasiranih elemenata političke emigracije ne pripadaju oružanoj borbi.

U izrazu »međusobni sukob« termin »međusobni« verovatno ne izaziva nedoumice, ali s drugim delom izraza nije takav slučaj i pored napred istaknutih upozorenja (ograda). Kako shvatiti »sukob«? Po sociološkoj teoriji, sukob se određuje kao proces u kome vršenje jedne radnje, jedno ponašanje ljudi, *ometa vršenje druge radnje*, drugo ponašanje. U kontekstu ove rasprave, sukob je prethodno određen kao proces dvostranog (obostranog), polarizovanog ometanja. Dominantno obeležje sukoba je ometanje. Kakvo? Nije to obično, bezazleno ometanje sa malim, beznačajnim ili nikakvim društvenim posledicama. Naprotiv, radi se o sukobu s najsloženijim, teškim posledicama koje se mogu manifestovati u vidu radikalnih društvenih promena kod sukobljenih strana i zato se ne možemo zadovoljiti odredbom o procesu obostranog ometanja. U ovom procesu sukobljavanja primenjuju se takva sredstva koja nastalu pojavu sukobljavanja, ometanja drastično odvajaju od svih ostalih društvenih pojava, te joj je dato posebno ime — borba. Po profesoru R. D. Lukiću, »borba je proces u kome ljudske radnje, ponašanja, nište dejstva jedni drugih, odnosno, gde ljudi čak nište i jedni druge kao ljude«. U ljudskom društvu postoje raznovrsni oblici stalne borbe.

Sociološko određenje borbe ne može se preuzeti i aplicirati u teoriji ratne veštine zbog visokog stepena opštosti. Za teorijski kontekst ratne veštine zanimljiva je borba koja se događa kao uslovljeno, vezano delovanje dva složena procesa ispoljena kroz konkretne forme — dva suprotna borbena dejstva (naoružanih grupa ljudi), pojava koju nazivamo jedinstvenim imenom — oružana borba.

Strukturu oružane borbe čine polarizovani procesi borbenih dejstava (dva suprotna vida ovih dejstava); odnosi celovitih sistema procesa. Ti procesi se pojavljuju u svojstvu i uzročnika i osnovnih komponenata strukture oružane borbe. Borbeni sistemi i pod-sistemi dovedeni u položaj za sukobljavanje (voljom subjekata odlučivanja, na osnovu procene moći protivnika i vlastitih snaga) postaju sistemi potencijalno nejednakih, suprotno dejstvjućih sila

čija će kinetička energija (delovanja) dovesti do ostvarenja volje jedne od strana u sukobu. Valja imati u vidu da se sile u oružanoj borbi ne pojavljuju prostorno u čistom vidu, nisu prostorno čiste strukture kako u makro smislu, totalitetu tako i u pojedinačnim vidovima ispoljavanja, već kao sile globalnih i globalnijih tendencija, manje-više jasnih prostornih usmerenja. U ovome ne treba videti nikakvu posebnost, jer se radi o društvenoj pojavi, a društvene pojave se retko dešavaju u čistom jednostavnom vidu.

Budući da se u savremenim (a ni budućim) dešavanjima oružane borbe suprotstavljene sile ne javljaju kao jedne, (na primer falange u starom veku), već kao višeslojne, multidimenzionalne komponente, sadržaj ovako struktuirane pojave čine raznovrsne funkcije i protivfunkcije. Dakle, saglasno polarizovanoj strukturi pojave, polarizovane su i funkcije čiji su nosioci ljudi sa sredstvima posebne namene, odnosno snage određenih modaliteta kod obeju sukobljenih strana.

Prema danas u svetu opšteprihvaćenim gledištima, suštinska svojstva ove pojave verovatno su: (1) surovost; (2) odsutnost frontova; (3) povećana prostornost i multidimenzionalnost; (4) ubrzano odvijanje i brze promene situacije; (5) neravnomeran, disharmoničan tok; (6) enormno »trošenje« sukobljenih sistema; (7) složeno rukovođenje, itd.

(1) Sukobljene strane će odlučno nastojati da ostvare vlastite ciljeve i ta odlučnost, zasnovana na volji, obučenosti i primeni raznovrsnih, moćnih ubojnih sredstava, daće borbi, njenim pojavnim oblicima izrazito surov karakter. Surovost, bespoštudnost će biti izraženija ukoliko se budu primenjivala savremena (i buduća) oružja za masovno uništavanje. Primenu najgrublje, surove sile treba očekivati od skoro svakog potencijalnog protivnika našeg društva i u toj činjenici treba videti uzrok surovosti. Treba očekivati da će ratno viteštvo skoro sasvim nestati. Za naš odbrambeni koncept ovo saznanje je bilo i ostalo dominantno, posebno kad mu se doda činjenica da će se oružana borba (o čijem je obeležju reč) voditi na našem prostoru.

(2) Zbog sve veće i raznovrsnije pokretljivosti snaga oružana borba, kao totalitet i parcijalno, izgubila je negdašnje svojstvo frontalnih sudara zaraćenih strana i poprimila obeležje dinamičnog procesa. Dominiraće oblici dubljih prodora i relativno izolovanih žarišta, uz istovremeno delovanje određenih limitirajućih faktora moralno-političke i tehničko-tehnološke prirode. Svojstvo oružane borbe na našem prostoru kao oružane borbe nefronta uslovljava i naša koncepcija opštenarodne odbrane, po kojoj je odbrambeni sistem

društva u osnovi identifikovan sa društvenim sistemom, koji je, zahvaljujući doslednom marksističkom opredeljenju Partije i Tita, prvi u svetu u prilici da jednu tradicionalno državnu funkciju — funkciju odbrane, transformiše u socijalizovanu funkciju društva. Ovaj koncept nameće borbu na svakom delu vlastite teritorije i tako indirektno negira krute frontove.

(3) Svi vidovi oružane borbe i sveukupna oružana borba događaće se na znatno većem prostoru u odnosu na protekle ratove. U prvom svetskom ratu oko 30% nacionalnih teritorija bilo je vojišna prostorija, a u drugom svetskom ratu ovaj procenat je petostruko povećan. Oružana borba će se voditi na kopnu, moru, u vazduhu, pod zemljom i pod vodom, u etru, u kosmosu.

(4) Pozicije sukobljenih snaga će se menjati u vrlo kratkim vremenskim intervalima, jer je tempo dejstava znatno porastao. Prisustvo postojećih i mogućih novih, budućih oružja za masovno uništavanje, doprineće brzom menjanju odnosa snaga, a nagla izmena odnosa snaga neposredno opredeljuje poziciju, odnosno situaciju.

(5) Neravnomeran, disharmoničan tok oružane borbe je novo svojstvo koje se javlja umesto konvencionalne postupnosti, sistematičnosti u napredovanju (kretanju unapred) od linije do linije i adekvatnog manevra unazad.

(6) Enormno »trošenje« sukobljenih sistema, a posebno materijalnih sredstava, biće neminovna posledica prethodno navedenih svojstava.

(7) Rukovođenje snagama postaje sve složenije, posebno na našoj strani, i to prvenstveno zbog prisustva niza subjekata procesa borbenih dejstava, zatim zbog povećanja obima i sadržaja rada komande, jer se podaci za odlučivanje prikupljaju sa znatno veće površine i iz znatno većeg broja izvora nego u drugom svetskom ratu, rokovi odlučivanja se neprekidno smanjuju, a metode rada ne usavršavaju.¹⁹

Bile su ovo samo neke, značajnije karakteristike oružane borbe (i borbenih dejstava!), relativno dovoljne da označe pojavu i da je tako što uverljivije odvoje od drugih, sličnih pojava. Ipak, identitet oružane borbe nije i ne može biti potpuno iskazan ako se nešto ne kaže o njenim javnim oblicima, formama postojanja, posebno zbog kontroverznosti oblika oružane borbe.

¹⁹ U delu grupe sovjetskih autora »Nuklearno oružje i razvoj taktike« navodi se podatak da, na primer, rakete taktičke namene borave na vatrenom položaju 20—25 minuta, stoga odluku treba doneti u takvom vremenu koje će obezbediti njihovo tučenje.

Kontroverza oko stava o oblicima oružane borbe posledica je pojmovno-terminološke nediferenciranosti, određene nedoslednosti i odsustvu kriterijuma klasifikacije u logičkoj aparaturi teorije ratne veštine. Poznato je da klasifikacija predstavlja misaoni akt podele, razvrstavanja složenog pojma (njegovog obima) na pojmove koji ga čine. Ovom prilikom nije moguće tako postupiti iz prostog razloga što naučno valjanog pojma oružane borbe nema.²⁰ Prethodno obavljena analiza etimološko-nominalnog određenja oružane borbe, komparacije ove pojave i neki iskustveni pokazatelji o njoj, ipak, dopuštaju mogućnost induktivnog pristupa rešavanju nastale poteškoće.

Normativna teorija ratne veštine »priznaje« postojanje frontalnog, kombinovanog i partizanskog oblika oružane borbe, oblika koji u osnovi važe za oružanu borbu kao totalitet, a ne i za konkretne forme ispoljavanja. General Jovo Ninković²¹ je doveo u sumnju ovu, u suštini, inkonsekventnu podelu time što je argumentovano dokazao (u istom misaonom modelu, modelu koji služi kao osnova normativnih postavki) da ne postoje, odnosno u budućoj oružanoj borbi na našem prostoru neće biti frontova, pa prema tome ni »frontalnog oblika oružane borbe«. Ostali argumenti kojima se negira stav o postojanju »frontalnog oblika« oružane borbe mogli bi biti sledeći: Prvo, većina ranije datih svojstava oružane borbe potvrđuje, na ovaj ili onaj način, da totalitet oružane borbe ne može poprimiti frontalno obeležje (zbog ogromne razorne moći savremenih sredstava, povećane prostornosti i brzine dejstva, naglih promena situacije, disharmoničnog toka itd.). Drugo, poznato je da se celina (pojave) ispoljava preko svojih delova, opšte kroz posebno i pojedinačno. Zbog toga, kad bi se oružana borba i mogla identifikovati preko svojih makroformi od toga bi bilo veoma malo teorijske i praktične koristi. Treće, u bilo kakvom obliku sukoba između sukobljenih strana postoji zamišljena linija koju nazivamo frontom, linija koja razdvaja (i spaja) sukobljene sisteme (snage). Ako bi front bio kriterijum svrstavanja, onda bi svaka oružana borba bila frontalnog oblika. Četvrto, ako je svojevremeno »frontalnost« bila bitno obeležje oružane borbe, ona to odavno više nije. Zadržavanje »frontalnosti« kao bitnog svojstva predstavlja, kako je to poznato, logičku grešku akcidencije, odnosno proglašavanja nebitnog obelež-

²⁰ Nesumnjiv doprinos eliminisanju teorijskog spora o oružanoj borbi dali su pukovnik M. Stožinić i potpukovnik R. Radinović u »Vojnom delu« 3/81. Međutim, ovaj pristup nije moguće prihvatiti zbog nesaglasnosti oko razgraničenja (diferenciranog pristupa) borbenih dejstava i oružane borbe.

²¹ »Vojno delo« br. 5/80.

ja neke stvari, procesa ili pojave bitnim, suštinskim. Stvarno je reč o prolaznoj karakteristici, istorijskom obeležju, koje i pored nekih potvrda u ratovima vođenim posle drugog svetskog ne samo da ne treba ozbiljno uzimati u obzir već što pre izbaciti iz teorije i svih vidova mirnodopske prakse, jer je naš ONOR teško dovesti u vezu sa nekakvim krutim frontovima.

Šta je s preostala dva »oblika« oružane borbe? »Partizanski oblik« oružane borbe ne stvara nikakvu zabunu, jer se o njemu ne može govoriti iz sledećih osnovnih razloga: Prvo, pri razlikovanju borbenih dejstava i oružane borbe, postoji samo *partizanski način dejstava*, a nikako i partizanski oblik oružane borbe, jer različne pojave i procese ne možemo zvati istim imenom. Praktično je ne-održivo govoriti o »partizanskom obliku« oružane borbe i o partizanskim dejstvima. Drugo, na našem prostoru u ONOR-u, ne može biti partizanskog oblika oružane borbe, jer će samo naše snage dejstvovati partizanski, neprijateljske neće i ne mogu partizanski, jer za takav način dejstva one nemaju uslova. Naši potencijalni protivnici pripremaju vlastite oružane snage za antipartizanski način dejstva, jer im je dovoljno dobro poznato da je na tuđoj teritoriji teško ostvarljiv (pa i neostvarljiv) partizanski način dejstava. Navedeni razlozi su sasvim dovoljni da u ponuđenom misaonom modelu indirektno ospore postojanje partizanskog oblika oružane borbe.

O »kombinovanom obliku« oružane borbe bespredmetno je govoriti, jer nema od čega da se kombinuje. Sledi da oružana borba nema oblika, što je više nego očigledan apsurd. Oružana borba ima svoje konkretne oblike, vidove ispoljavanja!

Utvrđeno je da oružana borba nastaje iz odnosa društvenih procesa (borbenih dejstava) čiji su nosioci borbeni sistemi i podsystemi oružanih (i drugih) snaga suprotstavljenih strana. Suštinu (sadržaj) ovih odnosa čini proces sukobljavanja *konkretnih, parcijalnih, u specifičnoj formi datih komponenata sila, a spoljni, manifestacioni oblik* — *način na koji su te sile stupile u određen oblik veze*. U novijoj istoriji ratova (i oružane borbe) nije zabeležen slučaj da su sve snage (kompletni borbeni sistemi) obeju sukobljenih strana stupile jednovremeno, u jedinstvenom poretku u sukob (rat, oružanu borbu) i da su u takvoj nekakvoj vezi ostale dok se nisu »istrošile« — do pobede (poraza) jedne strane. Po nedefinisanoj zakonitosti stupali su, i stupaće, u određene odnose započeti procesi sukobljenih strana. Takozvane regularne vojske, *njihovi delovi*, sudarali su se na određenim pravcima, najpre u područjima državnih

granica i, budući da je agresor uspevao da obezbedi nadmoć (bar u početnom periodu oružane borbe), borbe su se prenosile u dubinu teritorije branioca. Proces borbe u revolucionarnim ratovima tekao je nešto drugačije, jer je to po pravilu interni sukob, pri čemu geneza formi ima raznovrsnije a sporije tokove dostizanja prepoznatljivosti. Nezavisno od promene metoda dejstava suprotstavljenih strana (koji zavisi od tehničke opremljenosti i organizovanosti nosilaca dejstava) u odnosu na protekle ratove i njihovu oružanu borbu, u budućim ratovima i njihovoj oružanoj borbi *što se tiče oblika veza u koje stupaju delovi snaga ništa se bitnije neće promeniti dok ne nastupi (ako nastupi) radikalnija promena u formacijskim rešenjima oružanih snaga*. Iskustvo nedvosmisleno potvrđuje da su te veze poodavno prestale biti jednostavne i jedinstvene. Naprotiv.

Oblik oružane borbe zavisi od njenog sadržaja, odnosno suštine, jer svaka forma je forma određenog sadržaja; forma i sadržaj su nerazdvojni jedno od drugog ali nisu identični. »Forma jeste sistem odredaba jednog određenog sadržaja stvari, pojave, u kojoj se taj sadržaj javlja i realno postoji.«²² Poznato je da bilo koji oblik oružane borbe može nastati samo ako se uspostavi odnos sila nejednake energije. Konkretno, prema nekim iskustvenim pokazateljima taj odnos mora biti takav da je napadač tri do pet puta jači od branioca.²³ Iz takvog odnosa nastaju procesi koji rezultiraju očekivanim promenama, ostvarenjima jedne od strana u sukobu; procesi ovog ili onog značaja za datu fazu oružane borbe. Veći značaj, znatniju ulogu, načelno, ima ishod jednog broja združenih jedinica savremenih armija (na primer, ishod sukoba divizije i brigade) nego rezultat borbe nekih taktičkih jedinica (na primer, ishod sukoba bataljona i čete).

Iz izloženog se naslućuje da bi *kriterijum svrstavanja pojavnih oblika oružane borbe mogla biti količina sila u konkretnom sukobu na određenom (adekvatnom) prostoru i u vremenu i njihov očekivani učinak (ishod)*. Kako se količina sila izražava standardnim merilima — formacijskim (i drugim) snagama svrstanim u borbene jedinice (sisteme i podsisteme) nazvane taktičkim jedinicama, združenim taktičkim jedinicama, operativnim sastavima, strategijskooperativnim sastavima i ostalim adekvatnim subjektima — njih valja uzeti kao određeniji kriterijum svrstavanja oblika oružane borbe.

²² B. Šešić: *Osnovi logike*.

²³ Ovom prilikom nije moguće ulaziti u širu raspravu o odnosu snaga, jer je to oblast koja zaslućuje posebnu pažnju.

Kad se ovome dodaju odranije poznati termini i (neki) pojmovi,²⁴ početno svrstavanje može proći bez poteškoća.

Po ovom kriterijumu, oružanu borbu možemo klasifikovati u sledeća četiri osnovna oblika: (1) *borbe* raznovrsnih taktičkih jedinica vidova i rodova oružanih snaga i drugih subjekata borbenih dejstava kao nosilaca procesa (ili kratko — borbe); (2) *bojeve* združenih taktičkih jedinica vidova i rodova oružanih snaga; (3) *bitke*²⁵ operativnih sastava, i (4) operacije strategijskooperativnih sastava.²⁶ (Redosled oblika dat je od jednostavnijih ka složenijim, od nižih ka višim). Razlike među ovim oblicima i njihov međusobni odnos valja ukratko notirati. Prvo, od dva susedna, viši oblik oružane borbe apsorbuje u proseku bar trostruko više energije, jer u njemu učestvuju trostruko veće sile. Drugo, posledice koje donose viši oblici oružane borbe su značajnije, dalekosežnije. Tako, na primer, epilog operacije se odražava na fazu oružane borbe (rat) ili na ceo njen tok, dok domet i delovanje ishoda boja načelno ne prelaze okvire jedne operacije u kojoj (u čijim okvirima) se dešava (ako nije samostalan). Treće, svaki viši oblik je događaj koji se dešava na znatno većem prostoru i znatno duže traje od nižeg oblika. Četvrto, posmatrani datim redosledom, susedni oblici oružane borbe nalaze se u odnosu posebno (pojedinačno) prema opštem. Prema tome, operacija oružane borbe je njen najviši oblik, jer se ona prema totalitetu oružane borbe odnosi kao posebno (pojedinačno) prema opštem. Međutim, treba imati u vidu činjenicu da ovaj odnos ne važi u vidu neke stroge zakonitosti, jer je uniformnost dešavanja u oružanoj borbi izražena stupnjem uniformnosti ostalih društvenih pojava, itd.

Za dalju klasifikaciju utvrđenih oblika oružane borbe potrebno je utvrditi nove kriterijume. Odmah valja konstatovati činjenicu da je dalje svrstavanje moguće prema veoma velikom broju manje-više ravnopravnih kriterijuma, koji će ovom prilikom biti samo pomenuti.

Postoje dva kriterijuma po kojima se mogu svrstati svi oblici oružane borbe: prvi je kriterijum relativne neautonomnosti i relativne autonomnosti (borba koja se dešava u bici, a ne u boju bila bi relativno autonomna, diskretna i suprotno; ona borba do koje

²⁴ Nužno je izvršiti takvu zamenu kojom bi se aktuelni oblici borbenih dejstava transformisali u oblike oružane borbe.

²⁵ Stiće se utisak da su bitke pomalo pomodarski, prerano izbačene iz kompleksa oblika oružane borbe, što tvrdi i grupa sovjetskih autora u delu »Sovjetska vojna nauka«.

²⁶ Pored pomenutih, postoje i prelazni, »nečisti« konkretne oblici oružane borbe, kao što su: borba-boj ili boj-bitka.

dode u boju bila bi relativno neautonomna), a drugi kriterijum je kriterijum ishoda koji važi post factum. (Suma pojedinačnih ishoda određuje ukupan ishod oružane borbe).

*Borbe taktičkih jedinica*²⁷ mogu se deliti po kriterijumima: vidovske pripadnosti jedinica; primene konvencionalnih ili nekonvencionalnih sredstava; uslova nastanka borbe (planski ili iznenada — borba u susretu), i drugim. Mogućna je i dalje vertikalna podela.

Bojevi se mogu svrstati po sličnim kriterijumima kao i borbe.

Bitke i operacije mogu se klasifikovati po kriterijumima stepena integrisanosti snaga koje u njima učestvuju. Po ovom kriterijumu, bitke i operacije mogle bi biti parcijalno intervidovske i kompleksno intervidovske.

Sa nekoliko sintetizovanih stavova, kao građom za definisanje pojma oružane borbe, zaključuje se razmatranje pojma »oružana borba«.

Za oružanu borbu može se reći sledeće:

(a) Oružana borba je poseban oblik nepomirljivog društvenog sukoba, pojava i proces ništenja, nastala na bazi nepomirljivih suprotnosti klasa ili država.

(b) Oružana borba je uslovljeno, polarizovano delovanje dva sociotehnička, borbena sistema kao nosioca dva suprotna procesa borbenih dejstava.

(c) Osnovna svojstva (hipotetičke) savremene i neke buduće oružane borbe verovatno su: surovost, odsustvo krutih frontova (borbe po žarištima); brze, nagle promene odnosa snaga i neravnomeran tok; multidimenzionalna prostornost; disharmoničan tok; enormno trošenje snaga (sistema); otežani uslovi rukovođenja, itd.

(d) Pojavni oblici oružane borbe su: borbe taktičkih jedinica, bojevi združenih taktičkih jedinica, bitke operativnih sastava, i operacije strategijskooperativnih sastava.

3. O nekim momentima odnosa borbenih dejstava, oružane borbe i rata

Pored ranije istaknutih stavova o odnosima borbenih dejstava i oružane borbe, valja uočiti i sledeće momente njihovog odnosa.

(1) Borbena dejstva nisu lišena ljudske svrhe. Naprotiv, bilo kakav

²⁷ Postoji opšta saglasnost da izraz »borbe taktičkih jedinica« nije dovoljno specifičan da izrazi mnoštvo raznorodnih karakteristika ovog složenog oblika oružane borbe, te bi bilo celishodno istražiti ovaj problem i ponuditi odgovarajuća rešenja.

akt naoružane grupe ljudi (borbenih sistema i podsistema) ima svoju svrhu, smisao, cilj. Da li za oružanu borbu važi isti stav? Verovatno ne. O oružanoj borbi se može govoriti kao o pojavi — procesu lišenom ljudskog smisla. Njena vrednosna neutralnost mogla bi da proističe iz činjenice da ona egzistira kao pojava na procesima nepomirljivih ciljeva koji se poništavaju. (Ovaj stav postaje neopravdan, bespredmetan onog trenutka kad se napusti jednoznačno i prihvati višeznačno određenje oružane borbe). (2) Borbena dejstva poseduju viši stepen samostalnosti egzistencije, ona su osnovniji realitet od oružane borbe, što najuverljivije potvrđuje činjenica da borbena dejstva postoje i bez oružane borbe, dok obrnuti red stvari ne važi. U svim proteklim (a verovatno će biti i u budućim) ratovima dosta slučajeva je zabeleženo (mnogo više nije) »udara u prazno«. Kad kažemo da je oružana borba (društvena) pojava, onda je (prema njenim osnovnim svojstvima) proglašavamo predmetom mišljenja zasnovanog realiteta i relativno zavisnije egzistencije. Ona zavisi od borbenih dejstava. (3) Oružana borba je pojava ali istovremeno i proces, te se o njoj može govoriti kao o pojavi — procesu. Razlika oružane borbe kao procesa i procesa borbenih dejstava je relativno očigledna — *borbena dejstva su monopolaran, a oružana borba bipolaran uzročno-posledični proces za koji su potrebna dva borbena dejstva.*²⁸

Budući da *odnos oružane borbe i rata* nije prethodno razmatran, evo samo nekih (elementarnih) bitnijih opservacija, neophodnih za neku buduću, celovitu eksplikaciju tretiranog problema, jer je ovaj odnos znatno složeniji, zamršeniji od prethodnog. Može se početi pitanjem: postoji li rat bez oružane borbe i oružana borba (bez) van rata? Odgovor je potvrđan! Evo nekih razloga. (1) U prošlosti je bilo malo ratova bez oružane borbe ali za teoriju ovi ne mogu, samo zbog toga, biti beznačajan akt, već presedan koji označava jednu od mnoštva novih tendencija u ionako složenim odnosima savremenog sveta. Teorija oružane borbe (i rata) dužna je da objasni nastalu pojavu i predvidi njen mogući razvoj. U stvari, može se govoriti o dva osnovna tipa rata bez oružane borbe. Prvi tip rata bio bi rat u kome dolazi do jednostranih dejstava oružanih snaga agresora i zbog toga ne nastaje oružana borba. Drugi tip rata (relativno) bez oružane borbe bili bi svi oni ratovi koji se u laičkoj, a često i u stručnoj literaturi snabdevaju određenim atributima sa navodnicima — hladni, specijalni, ekonomski, psihološki

²⁸ Jedna vrsta borbenog dejstva je uzrok drugoj (odbrana napadu i obratno).

i drugi.²⁹ Svi ovi (i niz drugih manje vidljivih ali sa i te kakvim teškim posledicama) ratovi sve više dolaze do izražaja, jer je neracionalnost sredstava (posebno onih najrazornijih) oružanog nasilja sve očiglednija, što ne znači da su ona sasvim zanemarena i definitivno odbačena, već da im je izmenjena društvena uloga, priroda. Može i paradoksalno da zvuči, ali čini se da ovog trenutka možemo govoriti o ovim ratovima kao ratovima (crne perspektive) budućnosti. (2) Da postoji oružana borba bez rata nije naročito teško dokazati. Nema, na primer, prikladnijeg naziva za veliki broj (ponekad i vrlo teških) graničnih sukoba država, koji nikad nisu prerasli u ratove, od naziva oružana borba. Postoje razlike između oružane borbe vođene u ratu i oružane borbe bez rata. Oružana borba bez rata najčešće se javlja u jednostavnijim formama zbog parcijalnog angažovanja snaga. (3) Oružana borba u »vrućem ratu« bila je i ostaće njegov glavni sadržaj i dominantno obeležje odnosa sukobljenih strana. U vezi s tim, o oružanoj borbi se može govoriti kao o determinirajućem obliku odnosa u agregatu odnosa u koje ljudi stupaju u ratu. Primarnost ovog odnosa proističe kako iz ekonomskih, političkih i drugih oblika naprezanja sukobljenih država (klasa) učinjenih u pripremnom periodu, tako i svega onoga što se čini da bi oružani sukob tekao u skladu s vlastitim političkim ciljevima. Mera realizacije suprotnih političkih ciljeva jesu ukupni rezultati, ishod oružane borbe i drugih vidova konfrontacije. Oružana borba se u ratu javlja u svim mogućnim formama ispoljavanja.

*

Nevelikim misaonim eksperimentom izvršenim na segmentu leksičko-logičke aparature naše teorije ratne veštine dati su, u odnosu na aktuelne normativne i publicističko-teorijske stavove, noviji, drugačiji pogledi i shvatanja pojma pojave oružane borbe i pojma procesa borbenih dejstava. Oslonac ponuđenog pristupa je praksa, neki njeni oblici, a ne čista spekulacija, jer nije reč o nekom imaginarnom, već stvarnom odbrambenom sistemu za koji su vezana i na koji se odnose sva prednja razmatranja. Valja imati na umu činjenicu da se teorija (naučna) ne gradi i ne razvija »metodom« presecanja Gordijevog čvora, već poznatim postupcima, a jedan od njih je i javna, stručno-teoretska rasprava o kontroverznim pojmovima.

²⁹ Znaci navoda ne pripadaju ovim ratovima iz prostog razloga što smo svedoci sve ozbiljnije, žive i duboke transformacije sadržaja i osnovnih svojstava rata kao pojave s teškim posledicama po zatečene, teorijski i praktično nespreme.